

Tiede asepalveluksessa

Markus Silvasti

Kädessäsi on Suomen Sotatieteellisen seuran 74. vuosijulkaisu. Tiede ja Ase-vuosikirjasta on muodostunut jo instituutio seuran lähes 90-vuotisessa historiassa. Uusin vuosikirja on kokenut joukon teknisluonteisia uudistuksia mutta teoksen sisällölliset tavoitteet sotatieteellisen tiedon välittäjänä ovat säilyneet ennallaan. Vuosikirjan alkuun on lisätty johdantoluku – *Tiede asepalveluksessa*, jossa artikkelit esitellään. Esittelyn tarkoituksena on toimia suppeana johdatuksena artikkelien sisältöön. Johdantoluvun lopussa käydään hieman laajempaa keskustelua vuosikirjan esiin nostamista teemoista.

Vuosikirja raportoi sotatieteellisestä tutkimuksesta 12 artikkelin voimin. Ensimmäiset neljä artikkelia tarkastelevat Suomen ulkoista toimintaympäristöä. Neljä seuraavaa kirjoitusta keskittyvät taas kansallisiin tekijöihin. Neljän viimeisen artikkelin orientaatio on tutkimuksellinen. Artikkelit havainnollistavat, kuinka sotatieteet ovat monitieteinen tieteenala. Artikkelit tarkastelevat muun muassa strategiaa, sotataitoa, sotahistoriaa, sotilaspedagogiikkaa, johtamista, toimintakykyä, motivaatiotekijöitä ja informaatioidankäyntiä. Monet artikkelit ovat keskittyneet sotatieteiden tutkimukseen. Toisaalta se on odotettua, haluaahan vuosikirjan teema *tiede asepalveluksessa* korostaa tutkimuksen merkitystä uuden tiedon ja ymmärryksen luojana.

Monitieteisyys on nuorelle tieteenalalle paitsi haaste myös mahdollisuus. Sotatieteiden poikki- ja monitieteisyys tarkoittavat käytännössä sitä, että esimerkiksi sotataidossa ei ole mielekäästä puhua vain (yhdestä) sotataidosta vaan sotataidon lukuisista tulkinnoista ja tutkimusotteista, kuten Juha Mälkki artikkelissaan esittää. Se, muodostuuko niistä ajan kuluessa itsenäisiä paradigmoja, jää tulevaisuudessa nähtäväksi.

Ulkoinen toimintaympäristö

Maanpuolustuskorkeakoulun strategian professori Pekka Sivonen jatkaa tutkimusta strategian parissa. Hänen tämän vuotinen artikkelinsa *Maineenhallinnasta Yhdysvaltain sitoumuspolitiikassa* tarkastelee suurvallan sitoutumista kansainvälisiin velvoitteisiinsa kylmän sodan aikana. Sivosen mukaan Yhdysvaltojen halu pitää kiinni suurvallan maineestaan vaikutti maan läsnäoloon

Vietnamissa vaikka sotilaallisen menestyksen saavuttaminen oli epävarmaa. Epäonnistuminen Vietnamissa olisi voinut heijastua kielteisesti käsityksiin Yhdysvaltojen sotilaallisesta suorituskyvystä. Nämä pelot eivät kuitenkaan realisoituneet kylmän sodan aikana, koska sitoumusten uskottavuus arvioidaan tapauskohtaisesti. Yhdysvaltojen maineenhallinnan kannalta paljon merkittävämmäksi muodostui sen uskottavuus huolehtia velvoitteistaan NATO-kontekstissa kuin menestymisenä kolmannessa maailmassa. Sivosen artikkelin valossa on kiinnostavaa pohtia suurvaltojen sitoumusten voimakkuutta esimerkiksi Syyrian sodassa ja terrorismin vastaisen sodassa. Estääkö sotilaallisen menestyksen *pakko* ja halu pitää kiinni *suurvallan maineesta* suurvaltoja näkemästä diplomatiaa ja muita pehmeimpiä keinoja osana sodan ratkaisua?

Filosofian tohtori, eversti Petteri Jouko esittelee artikkelissaan *Tulta päin! Piirteitä sotilaallisesta ajattelusta Ranskassa ennen ensimmäistä maailmansotaa* ranskalaisia samoin kuin ranskalaiseen sotilaalliseen ajatteluun vaikuttaneita venäläisiä sotateoreetikkoja. Yhteistä eri ajattelijoille oli kokemusten ammentaminen Napoleonin sotien perinnöstä. Napoleonin menestys oli perustunut liikkeen hyväksikäyttöön. Liikkeestä ja sen nopeudesta tehtiin voiton kaava, jonka avulla menestys oli saavutettavissa myös tulevaisuudessa. Eri teoreetikot unohtivat analyyseissään teknologian ja tulivoiman kasvun. Ensimmäinen maailmansodan sotänäyttämö muodostui aivan toisenlaiseksi, mihin Ranska oli varautunut. Sota jäähmettyi asemasodaksi, missä tulivoiman kasvu oli tehnyt liikkeen hyödyntämisen miltei mahdottomaksi. Opettiko historia jälleen kerran, että me emme opi historiasta mitään. Kuinka ajankohtainen tämä kysymys on myös tänään? Entä jos me olemme varautuneet aivan vääränlaiseen sotaan, sotaan, jossa sotilaallisen voiman sijaan vaikuttaminen tehdään kyberavaruudessa bittien avulla. Miten kyberulottuvuus ja informaationsodankäynnin vaikuttamismekanismit vaikuttavat varautumiseen ja toimivaltuuksiin? Miten tunnistamme vastustajan aiheet ja kuinka nykyinen informaationsodankäynti näyttäytyy mediassa?

Tähän teemaan pureutuu vuosikirjan kolmas artikkeli. Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen professori Aki-Mauri Huhtinen ja Helsingin Sanomien toimittaja Laura Halminen pohtivat tätä artikkelissaan *Sosiaalisen median merkitys sotatieteellisessä kehyksessä*. Kirjoittajat kuvaavat, kuinka sosiaalisen median merkitys on kasvanut nykyisessä tiedottamisessa. Perinteisesti lehdistöä on pidetty neljäntenä valtiomahtina. Ottaen huomioon sosiaalisen median nopeuden ja vaikutusmahdollisuudet mielipiteiden muokkaajana voisi jopa ajatella, että kyse on uudesta valtiomahdistä, ei vain vanhan valtiomahdin päivityksestä. Huhtinen ja Halminen kuvaavat tämän valtiomahdin merkitystä myös havainnollisin esimerkin. Suurvaltojen harjoittama virheellisen tiedon välitys (*trollitehtailu*) ja taistelu ”oikeasta informaatiosta” twiittien avulla voi tehdä

jokaisesta twiittaajasta ja digitalistista (valistuneesta kansalaisesta) strategisen korpraalin (ks. Mäkinen tässä julkaisussa), joka voi tehdä tyhjäksi informaatiovaikuttamisen nykyisessä *hybridisodankäynnissä*. Huhtisen ja Halmisen artikkeli ohjaa kysymään, onko nykyisessä informaatioympäristössä mahdollista tavoitella luotettavaa tietoa? Tietoa, joka on laatuvarmennettu (kuten tutkimus) ja jonka tuottamiseen kuluu lyhimmilläänkin kuukausia. Artikkelin pakottaa pohtimaan medialukutaidon merkitystä nykyisessä kyberympäristössä. Hyvää informaatiolukutaitoa ei edellytetä vain päättäjiltä. Mitä valvutuneimpia kansalaiset ovat tässä suhteessa, sen paremmin he ovat varautuneet informaatiovaikuttamista vastaan.

Kapteeni, sotatieteiden maisteri Maria Latvalan artikkeli korostaa niin ikään medialukutaidon merkitystä. Latvalan artikkeli *Helsingin Sanomien kuvat Krimin valtaamisesta 2014* tarkastelee lehden kuvamateriaalia paitsi media-tutkimuksen myös funktionaalisen kieliteoria avulla. Latvala tekee erittäin mielenkiintoisen havainnon. Latvalan mukaan Helsingin Sanomien kuvitus välittää Krimin tapahtumista täysin toisenlaisen kuvan kuin mitä uutisoinnin tekstimateriaali. Kuvien perusteella Krimin valtaus näyttäytyi suorastaan oikeutettuna tekona, mistä hyötyivät kaikki osapuolet. Virallisissa lausunnoissaan länsimaat sen sijaan tuomitsivat jyrkästi Venäjän toimet. Latvalan artikkelin valossa on mielenkiintoista pohtia, miksi uutisoinnin kuvitus ei tue sanallista uutisointia. Oliko tämä toimituksen tietoinen valinta ja miksi? Haluttiinko sanallista arvostelua pehmentää valtauksen suopeasti suhtautuvalla kuvituksella? Entä jos tämä tapahtui toimittajilta tiedostamatta? Kyseessä on sentään valtakunnan laajalevikkeisin sanomalehti, jonka uutisointiin on voinut lähtökohtaisesti luottaa. Eikö tämä korosta entisestään medialukutaidon merkitystä jokaisen kansalaisen perustaitona?

Sisäinen toimintaympäristö

Vuosikirjan neljä ensimmäistä artikkelia tarkastelivat ulkoista toimintaympäristöä, joihin Puolustusvoimat eivät juuri voi vaikuttaa. Teoksen neljä seuraavaa artikkelia tarkastelevat maanpuolustuksen sisäisiä tekijöitä, kuten toimivaltuuksia, suorituskykyä, organisaatiokulttuuria ja varusmiesten palvelusmotivaatioita. Näihin Puolustusvoimat voivat vaikuttaa merkittävästi. Artikkelissa *Viranomaisten toimivaltuudet kohteiden suojaamisessa hybridiuhkia vastaan* kapteeni, oikeusnotaari Marika Järvenpää arvioi nykyilainsäädäntöä viranomaisten toimivaltuuksien osalta kohteiden suojaamistehtävässä. Järvenpään mukaan nykyinen lainsäädäntö ei ole kaikin osin ajan tasalla. Puolustusvoimien mahdollisuudet suojata kohteita Krimin valtauksen kaltaisissa nykyisissä nopeissa

operaatioissa ovat hyvin rajalliset. Puolustusvoimat eivät voi antaa aseellista virka-apua poliisille siviilikohteiden suojaamiseen. Varusmiehiä taas ei voi käyttää oman toiminnan tukena, ellei puolustustilalakia ei ole säädetty voimaan. Kynnys tähän voi poliittisesti olla hyvin korkealla. Myös poliisille kuuluva johtovastuu voi käytännössä osoittautua haasteelliseksi. Järvenpään tarkastelun perusteella eri viranomaisten toimintavalmiuksien tarkistaminen vastaamaan muuttunutta turvallisuusympäristöä on paikallaan. Voisi ajatella, että toimivaltuuksien tulee jo normaalioloissa olla sillä tasolla, että yllättävät tilanteet voidaan hoitaa ilman lainsäädäntötoimenpiteitä. Tällöin myös asioiden kouluttaminen ja moniviranomaistilanteiden harjoittelu osana valmiuden kohottamisen harjoittelua on helpommin toteutettavissa.

Puolustusvoimien suorituskyky on avainasemassa, kun arvioidaan Suomen puolustusvalmiutta. Suorituskyky koostuu monista tekijöistä, kuten henkilöstöstä, sotavarustuksesta, toimivaltuuksista ja joukkojen käyttöperiaatteista. Majuri, diplomi-insinööri Ilkka Ikosen artikkeli *Henkilöstön suorituskyvyn mittaaminen turvallisuussektorilla* keskittyy henkilöstön suorituskykyyn. Se esittelee turvallisuusviranomaisten käyttämät sekä yleisimmät suorituksen arviointimittarit (esim. Balanced Scorecard, Navigator). Artikkelissaan Ikonen vertailee Puolustusvoimien, poliisin ja rajavartiolaitoksen henkilöstön suoritusarviointijärjestelmiä esittelemiinsä teoreettisiin lähtökohtiin. Ikosen tarkastelu osoittaa, että viranomaisten käyttämät mittarit perustuvat teoreettisiin lähtökohtiin. Eri turvallisuusviranomaisten arviointijärjestelmissä on paljon yhteisiä piirteitä. Ne kaikki mittaavat ammatinhallintaa, tuloksellisuutta ja toimintaa työyhteisössä. Järjestelmissä on myös merkittäviä eroavaisuuksia. Esimerkiksi poliisilla on käytössä eri mittarit ”miehistölle” ja ylijohdolle. Puolustusvoimissa taas ei arvioida johtajuutta niin kuin tehdään rajavartiolaitoksessa ja poliisissa. Koska johtajuuden arvioinnin tarpeettomuutta ei ole perusteltu, artikkeli herättää pohtimaan, miksi esimiesten johtamistaitoa ei arvioida. Puolustusvoimat on sentään Suomen merkittävin johtamistaidon instituutio. Pidetäänkö johtajuuden arviointia tarpeettomana? Ehkäpä ajatellaan, jos Luoja on antanut viran, on se antanut järjenkin. Entä jos kurssimenestys ja menestyminen sotilasuralla eivät peilaudukaan alaisten arvioissa esimiesten johtamistaidosta? Eikö silloin tulisi johtamisjärjestelmää tarkastella uudelleen?

Joukkojen suorituskyvyn ja menestyksen kannalta organisaatiokulttuurilla on suuri merkitys. Organisaatiokulttuuria voidaan havainnoida kulttuurin näkyvien artefaktien (esimerkiksi ohjeituksen) avulla. Organisaation toimintatavat ja normit ilmentävät arvoja, joita myös voidaan tutkia. Kaikkien haastavinta on tunnistaa kulttuurin syvimmat perusoletukset. Kapteeni Jussi-Pekka Niemelä tutkii artikkelissaan edellä esitetyn Scheinin organisaatiokulttuuriteorian valossa puolustusvoimien kulttuuria kriisinhallintatehtäviin hakeutumisessa.

Niemelän artikkeli *Suhtautuminen kriisinhallintaoperaatioihin jakaa maavoimia* paljastaa maavoimista kaksi alakulttuurua. Siinä missä kotimaaorientaatio painottaa maanpuolustus- ja joukkotuotantotehtävien ensi sijaisuutta, pitää kriisinhallintaorientaatio puolustusvoimien kaikkia tehtäviä yhtä merkittävinä. Niemelä pitää näitä erilaisia suhtautumistapoja osoituksena erillisistä alakulttuureista, jotka eroavat toisistaan, kun niitä tarkastellaan kulttuuristen piirteiden avulla. Niemelän mukaan yhtenä syynä erillisten alakulttuurien muodostumiselle on ollut rekrytoinnin eriyttäminen lukuisten toimijoiden tehtäväksi. Artikkelin valossa voidaan kysyä, kuinka tällaista vastakkainasettelua voidaan vähentää tai jopa välttää. Puolustusvoimien kannalta on tärkeää, etteivät hakijat turhaudu ja että kriisinhallintatehtäviin henkilöitä lähettävät yksiköt selviävät palvelushaasteistaan henkilöiden ulkomaankomennusten aikana.

Antti-Tuomas Pulkan, Teemu Virkkalan, Visa Elorannan ja Janne Kallelan artikkeli *Havaintoja varusmiesten motivaation rakenteesta ja seurauksista* tarkastelee varusmiesten motivaation rakentumista ja tavoitteisuutta kolmessa osatutkimuksessa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varusmiesten tavoiteorientaatioita liikunnan ja palveluksen suhteen. Osatutkimus 1 tarkasteli muuttujalähtöisesti tavoiteorientaatioiden yhteyttä opintomenestykseen aliupseerikurssilla. Osatutkimus 2 tarkasteli varusmiesten liikunnan tavoiteorientaatioprofileja ja niiden kehittymistä koulutuskauden aikana. Osatutkimus 3 tarkasteli varusmiesten tavoiteorientaatioprofileja, niiden stabiiliteettia ja yhteyksiä palvelustehtäviin liittyviin odotuksiin. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että tavoiteorientaatioita voidaan mitata *kvantitatiivisin* menetelmin niin varusmiespalveluksen kuin liikunnan osalta. Osatutkimuksissa havaittiin riippuvuuksia erilaisten tavoiteorientaatioiden, oppimistulosten, asenteiden ja mielipiteiden välillä. Varusmiehet pitivät hyvin tärkeinä omia toiveitaan tehtävään määräämisessä. Odotetusti ei-suotuisa motivaatioprofiili heijastui myös asevelvollisuuden yleiseen arviointiin negatiivissävytteisinä tuntemuksina. Varusmiesten motivaatiotekijöiden tunteminen ja tunnistaminen mahdollistaa niiden huomioon ottamisen palveluksen järjestämisessä.

Tutkimuksella tiedon kimppuun

Vuosikirjan neljä viimeistä artikkelia ovat tutkimuspainotteisia. Valtiotieteiden tohtori Juha Mälkin artikkeli *Sotataito ja poikkitieteellisyys vaade* kyseenalaistaa käsityksen, jonka mukaan sotataitoa olisi mahdollista tarkastella vain yhdestä teoreettisesta lähtökohdasta. Mälkin mukaan sotataito voidaan jakaa neljään erilaiseen tutkimusperinteeseen. Ne kukin perustuvat erilaisiin tieteellisiin lähtökohtiin. Sotataito voidaan vaikutusmekanisminsa kautta jakaa

joko suoraan tai epäsuoraan lähtökohtaan sekä tarkastelutasonsa mukaan joko taktiseen tai strategiseen näkökulmaan. Perinteinen suora lähtökohta perustuu systeemiteoreettiseen ajatteluun, jossa vastustaja pyritään tuhoamaan asevaikutuksella vaikuttamalla joukkojen taistelutahtoon ja moraaliin (taktinen taso) tai itse joukkoihin ja niiden suorituskykyyn (strateginen taso). Epäsuora vaikuttaminen perustuu taas sosiaalisiin, henkisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Taktisella tasolla vastustaja voidaan murtaa esimerkiksi neuvokkuudella ja harhautuksella kun taas strategisella tasolla vaikutus perustuu hyökkäykseen vastustajan kulttuuristen perusoletusten kimppuun. Pyrkimyksenä on vastustajan romahduttaminen sisältäpäin katkaisemalla sen henkinen ”selkäranka”. Mälkin ansiokas sotataidollinen pohdinta avaa uusia mahdollisuuksia sotataidollisen ilmiön käsittelyyn. Sotatieteiden muiden alojen tavoin Mälkki korostaa sota-aidon monitieteisyyttä keinona lisätä sodan ja sota-aidon syvempää ymmärrystä.

Professori Juha Mäkinen jatkaa monivuotista pohdintaansa sotilastoiminnan käsitteellistämisen parissa. Artikkelissaan *Näkökulmia sotilastoiminnan perusteiden kirkastamiseen* Mäkinen pohtii nykyajan sotiluuden ja sotilassotilammin sisältöä sotilassosiologian tutkimusperinteessä. Kysymys ’mitä on sotilastoiminta’ on upseeriprofession kannalta erittäin merkityksellinen. Niinpä Mäkinen lainaa kenraali Charles C. Krulakin vuonna 1999 kehittämää käsitettä *strateginen korpraali* pyrkiessään perustelemaan, kuinka sotilastoiminnan ala on nykyaikana laajentunut taistelukentän ulkopuolelle kattaen myös rutinoituneet hallintotehtävät, bittiavaruuden hybridisodankäynteineen ja kodinkin. Onko sotiluuden kova ydin kriisiytynyt niin kuin Mäkinen esittää? Mitkä ovat mahdollisuutemme vastata nykysotiluuden haasteisiin? Haasteisiin, joissa sotilaita ei kouluteta vain tehokkaiksi ’tappokoneiksi’, vaan myös suojelemaan ihmisiä perusoikeuksia kriisialueilla, joka toimintaympäristönä käy koko ajan yhä vaativammaksi.

Vuosijulkaisun kaksi viimeistä artikkelia tarkastelevat turvallisuutta ja siihen liittyvää käsitteenmäärittystä. Sotatieteiden maisteri ja Maanpuolustuskorkeakoulun tohtoriopiskelija Hannu Rentola tarkastelee artikkelissaan *Turvallisuus – osa pedagogista johtamista*, kuinka opiskelijoiden käsitykset turvallisuudesta ilmenevät heidän teksteissään. Rentola pyrkii väitöstutkimuksessaan luomaan pedagogisen johtamisen teoriaa. Artikkelissaan Rentola esittelee kahden opiskelijaryhmän käsityksiä. Opiskelijat hahmottivat turvallisuuden (pääkategorian) muodostuvan kahdesta erillistemasta, jotka olivat 1) yhteiskunnallinen turvallisuustoimijuus ja 2) turvallisuus työyhteisön työskentelyssä. Opiskelijoille sotiluus merkitsi ensi sijassa *toimintaa* ja *toimijuutta* yhteiskunnan yhteisen turvallisuuden eteen. Toisaalta turvallisuus näyttäytyi keskeisenä *arvona* osana sotilaan arkea. Pedagogisen johtamisnäkökulman mukaan nykysotilaalta

edellytetään harkintaa ja tarvittaessa rohkeutta soveltaa yhteisön normeja muuttuneissa olosuhteissa. Ehdottoman ”raatokuuliaisuuden” sijaan sotiluus rakentuu vastuullisen toimijuuden varaan. Rentolan päätyy samoihin johtopäätöksiin kuin Mäkinen kuvatessaan nykysotiluuden kriisiytymistä.

Teoksen viimeinen artikkeli kuvaa myös eräänlaista kriisiä – turvallisuuden kriisiä. Kyse ei ole pelkästään turvallisuuden vaan myös sen käsitteellisen hahmottamisen *laajentamisesta* (huom. ei laajenemisesta) ennen näkemättömiin mittoihin. Turvallisuuspuheessa turvallisuus ja turvattomuus on samaistettu kuten *rikosturvallisuuden* ja *pandeemisen turvallisuuden* käsitteet osoittavat. Turvallisuuden tietoinen laajentaminen on johtanut käsitteen käyttökelttomuuteen tutkimuksessa. Hallintotieteiden tohtori Markus Silvasti kyseenalaistaa artikkelissaan *Turvuu – kohti uutta turvallisuusymmärrystä* nykyisen yltiöpäisen turvallistamisvimman ja esittää paluuta turvallisuuden alkujuurille. Turvallisuuden kantasana toimiva *turva* perustuu negatiiviseen turvallisuuskäsitykseen, huolettomuusparadigmaan. Ennen turva merkitsi suojaa, elämää ilman huolia, murheita ja pelkoja. Nykyinen turvallisuusymmärrys on ajanut itsensä karille myös radikalisoitessaan turvallisuuden. Turvallisuutta joko on tai sitä ei ole. Nykyajattelussa on unohdettu, että erilaiset riskit, vaarat ja kriisit ovat luontainen osa ihmisen elämää, *condito humana*. Niinpä *turvuu* ei ole joko turvallisuutta tai turvattomuutta vaan *sekä* turvallisuutta *että* turvattomuutta. Eri dikotomioiden purkamisen ohella Silvasti peräänkuuluttaa luopumista kokonaisturvallisuuden käsitteestä. Kyseessä on terminologinen anomalia, joka pikemminkin ruokkii käsitteellistä epäselvyyttä ja viranomaisten reviirikamppailuja kuin edistää turvallisuusasioiden *jaettua* hoitoa *yhteiskunnassamme*.

Auttaako tutkimus?

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tutkittua *tietoa* tarkastelemistaan ilmiöistä kuten sotataidosta, informaatiovaikuttamisesta, pedagogisen johtamisen käsitteestä tai vaikkapa varusmiesten motivaatiosta. Sinänsä tämä varsin yksinkertaiselta vaikuttava tieteen tehtävä kohtaa monia haasteita. Ensinnäkin voidaan pohtia, mitä on tieto? Filosofisen tietoteorian perinteisen määritelmän mukaan tieto on *hyvin perusteltu tosi uskomus* (Niiniluoto 1996). Tämä tuskin riittää vastaukseksi, koska se pikemminkin herättää koko joukon uusia kysymyksiä: milloin tieto on hyvin perusteltu, kenen kannalta se on tai sen tulee olla hyvin perusteltu, mitkä ovat tiedon totuuskriteerit, kuka niistä päättää, jne. Voidaankin väittää, että tiedon yksiselitteinen määrittäminen on mahdotonta. Oikeampaa on sanoa, että samasta asiasta voidaan esittää lukematon määrä eri tulkintoja ja näkökantoja. Jokainen tämän teoksen artikkeli katsoo maailmaa yhdestä, valitusta

viitekehuksesta edustaen näin vain yhtä mahdollista tulkintaa tutkimuskohteesta. *Tieto on aina kontekstisidonnaista, tietoa jollekin.* Universaalia, yleispätevää tietoa ei ole. Niinpä tutkimuksen arvoa ei mitata sen antamisessa vastauksissa vaan pikemminkin kysymyksissä ja pohdinnoissa, joihin tutkimustiedon tavoittelu on johtanut meidät.

Tieto on siis kontekstisidonnaista, kuten konstruktivistit, sense-making teoreetikot tai käsitehistoriallisen koulukunnan edustajat väittävät (Dervin 1998; Karvonen 1997; Koselleck 2004; Rorty 1999). Käsitehistorian mukaan käsitteet ovat aika-, paikka- ja kulttuurisidonnaisia kielen rakenneyksiköitä. Käsitteillä voi olla (ja on) eri merkitys eri käyttöyhteyksissään (vrt. ammattikielet). Pragmatistit yhdistävät tähän tietokäsitykseen käytännöllisyyden. *Totta on se, mikä toimii.* Näiden pohdintojen valossa voidaan kysyä, riittääkö sotatieteellisen tutkimuksen tavoitteeksi, että tieto on käytännöllistä ja se toimii (ts. se on *hyödyllistä*). Tällöin tiedon arvoa ei mitata laadullisin kriteerein vaan kaikkea (dis)informaatiota ja dataa pidetään yhtä arvokkaana, kuten Huhtinen ja Halminen artikkelissaan esittävät. Lähestymistavan etuna on kieltämättä nopeus, minkä kanssa perinteinen, laatuvarmennettuun tietoon pyrkivä tutkimus ei pysty kilpailemaan. Vaikuttaa ilmeiseltä, että nykyinen nopealiikkeisyyteen perustuva informaatiovaikuttaminen ei voi tukeutua yksin tutkittuun tietoon. Sen sijaan lienee perusteltua, että merkittävät puolustuspoliittiset ja koko puolustusjärjestelmää koskevat ratkaisut (esim. NATO-jäsenyys, hävittäjähankinnat) perustuvat jatkossakin tutkittuun tietoon riippumatta sosiaalisen median mahdollisista informaatiovaikuttamisesta ja -vaikuttajana.

Tutkimuksen yksi keskeinen tehtävä on tehdä käsiteanalyysiä ja selkiinntää tieteenalan terminologiaa. Tämän teoksen monet artikkelit ovat tehneet käsitteenmäärittäystä. Sotatieteellisen tutkimuksen kannalta on tärkeää, että esimerkiksi kriisinhallinta tai sotilastoiminta ymmärretään samalla tavalla eri joukoissa ja johtoportaisissa. Tarkkaavainen aikalainen on saattanut panna merkille, kuinka monet sotatieteiden keskeiset käsitteet, kuten kriisinhallinta, turvallisuus ja sotilastoiminta, ovat koko ajan laajentuneet (oikeampaa on puhua käsitteiden tietoisesta *laajentamisesta*) kattamaan yhä uusia ilmiöitä. Eikö tällöin ole vaarana, että käsitteiden sisältö käy liian suureksi? Tällöin ne eivät palvele enää tutkimusta, joka pyrkii äärimmäiseen tarkkuuteen käyttämiensä termien osalta. Mitä seuraa, jos sotilastoiminta kattaa pian kaiken sotilasarjoissa tehdyn tai sotilaan tekemän paperitöistä kotisohvalla löhöilyyn? Hajoaako sotilauden kova ydin? Voidaanko sotilastoimintaa edes määritellä liian kapeaksi? Puhtaasti akateemiselta kannalta voisi olettaa, että ilmiöiden monimutkaistuesssa tutkimus pyrkisi pikemminkin mahdollisemman kapea-alaiseen käsitteenmäärittäykseen. Vai kuvastavatko nämä käsitteelliset ”aluevaltaukset” halua puolustaa

ja *laajentaa* omia reviierejä (Heiskanen 2013; Limnell 2009; Pekonen 1991). Perinteisesti terminologinen vallankäyttö on kuulunut hallitsijoille ja muille politiikan tekijöille, ei tutkijoille tai toimeenpanovaltaa edustavalle hallinnolle.

Lopuksi voidaan pohtia, onko sotatieteellisellä tutkimuksella reunaehtoja. Voidaanko tutkimusta harjoittaa aidosti *sotatieteellisellä* tutkimusotteella vai tuleeko tutkimusintressit sovittaa esimerkiksi Puolustusvoimien arvomaailmaan ja tavoitteisiin (vrt. Nokkala ym. 2015)? Tämä on kysymys, jota jokainen virkavastuulla toimiva tutkija joutuu pohtimaan. Tilanne on vielä *vaarallisempi* silloin, jos tämän pohdinnan tarpeellisuutta ei tiedosteta ja sotilasprofession viralliset ”totuudet” sisäistetään itsestäänselvyyksinä. Yhdeksi tällaiseksi dogmiksi on viime vuosina muodostunut kokonaisturvallisuus. Sitä ei ole rohjettu tarkastella kriittisesti edes väitöstutkimuksissa. Jo termin itsessään luulisi herättävän puistatuksia. Miten kokonaisturvallisuus eroaa turvallisuudesta? Onko turvallisuus jo lähtökohtaisesti vajaata samaan tapaan kuin *puolinainen* on vain osa *kokonaisesta*? Entä kissa? Eikö kissa ole jo lähtökohtaisesti kokonainen ilman kokonaiskissan määritelmää?

Tällä pohdinnalla en halua kritisoida Suomen varautumisjärjestelmää, joka eittämättä on tarpeen ja käsitykseni mukaan hyvin organisoitu. Tarkasteluni fokus on pikemmin *käsiteanalyttinen*. Monet käsitteet ovat tarkoituksenmukaisia ja saattavat palvella käyttötarkoitustaan. Kokonaisturvallisuuden käsite toiminee hyvin varautumisen kontekstissa. Turvallisuuden tavoin kokonaisturvallisuus on käsitteenä laajentunut ja tutkijat ovat tehneet hartiavoimin töitä käsitteen käyttöalan laajentamiseksi entisestään. Terminologisten huomioiden ohella haluan kiinnittää huomiota tutkimuksen tietoteoreettisiin ja metodologisiin lähtökohtiin. Mikäli viralliset käsitteet ja käsitykset hyväksytään itsestäänselvyyksinä noudattamatta mertonilaisen tutkimusperinteen mukaisia tieteen arvoja, se saattaa estää meitä näkemästä ilmiöitä avoimin silmin. Koko 2000-luvun turvallisuusdiskurssia seuranneena minua on hämmästyttänyt, kuinka *turvallisuudesta on tehty paitsi vapauden perusedellytys, myös sen synonyymi*. Turvallisuus on tulkittu vapaudeksi. Tiettyyn rajaan asti tämä saattaa pitää paikkansa. Vapaus lienee kuitenkin noista kahdesta käsitteestä se, jonka valitsemme, jos meidän tulee yhdellä sanalla kuvata koko länsimaista aate- ja arvomaailmaa. Mistä kuitenkin johtuu, että meillä ei ole *vapauspolitiikkaa*? Edes internet ei anna yhtään osumaa mainitulle hakusanalle.

Asioiden rohkea ja ennakkoluuloton kyseenalaistaminen saattaa tuottaa yllättäviä tuloksia. Haluan esittää yhden esimerkin turvallisuuden alalla. Väkilukuun suhteutettuna Yhdysvalloissa on enemmän vankeja kuin missään muussa maassa. Yhteiskuntatieteilijät ovat puhuneet ”bunkkeriyhteiskunnasta” ja ”vankilavaltiosta” (Sorkin 2008). Suuret ja ”ylikansoitettut” vankilat aiheuttavat

myös paljon päänvaivaa. Vankilamellakat eivät ole vain Hollywood -viihteen luomaa mielikuvaa. Päinvastoin, vankiloiden järjestyshäiriöt ovat vankiloiden arkea. Perinteisesti järjestyshaasteisiin on vastattu kovin keinoin kuten hankkimalla lisää aitoja, kaltereita ja kameroita. Vuonna 2008 Kalifornian osavaltion yhdessä valtiiovankilassa järjestettiin kokeilu, jossa ongelmaa lähestyttiin eri suunnasta. Vankilaan hankittiin kondomiautomaatit niin että varmuusvälineitä oli vapaasti saatavilla. Vankiloiden sisäiset järjestyshäiriöt (pahoinpitelyt, tappelut) vähenivät merkittävästi samalla kun vankien fyysinen turvallisuus parani muun muassa tautitartuntojen vähetessä. Toimenpiteen kustannukset vankia kohden olivat alle kaksi dollaria vuodessa. (Lucas ym. 2014.) Ratkaisu ongelmiin saattaa joskus löytyä yllättävästä suunnasta, kuten Ian Mitroff (2000) teoksessaan *Tartu oikeisiin ongelmiin* on lukuisin esimerkein osoittanut.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia kirjoittajia arvokkaasta panoksestanne yhteisen julkaisun eteen. Olette uurastaneet sitkeästi ja jalostaneet ajatuksianne voimianne säästämättä. Työnne ansiosta artikkelit havainnollistavat, kuinka sotatieteet tarvitsevat moni- ja poikkitieteellistä tutkimusotetta sodan ja turvallisuuden sekä niihin liittyvien eri ilmiöiden tarkasteluun.

Kaikille lukijoille haluan toivottaa inspiroivia hetkiä
Tiede ja Ase -vuosikirjan parissa.

Lähteet

- Dervin, Brenda (1998). Sense-making theory and practice: an overview of user interests in knowledge seeking and use. *Journal of Knowledge Management*, 2(2), 36–46.
- Heiskanen, Markus (2013). *Rajakeisarin uudet (v)aatteet. Käsiteanalyysi rajaturvallisuudesta*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Karvonen, Erkki (1997). *Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysia, kritiikkiä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koselleck, Reinhart (2004) [1985]. *Futures Past [Vergangene Zukunft]*. Keith Triben käännös. Columbia University Press.
- Limnell, Jarmo (2009). *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Lucas, Kimberley, Jamie Miller, Valorie Eckert, Rebecca Horne, Michael Samuel & Janet Mohle-Boetani (2014). Risk, Feasibility, and Cost Evaluation of a Prisoner Condom Access Pilot Program in One California State Prison. *Journal of Correctional Health Care*, 20(3), 184–194.
- Mitroff, Ian (2000). *Tartu oikeisiin ongelmiin*. Suom. Maarit Tillman. Juva: WSOY.
- Niiniluoto, Ilkka (1996). *Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi*. Helsinki: Edita.
- Nokkala, Arto, Jan Hanska & Matti Häyry (toim.) (2015). *Akateemisuus ja upseerius. Tieteen, tutkimuksen ja johtamisen ristivetoa puolustushallinnossa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Pekonen, Kyösti (1991). *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rorty, Richard (1999). *Philosophy and Social Hope*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Sorkin, Michael (2008). Introduction: the fear factor. Teoksessa M. Sorkin (toim.), *Indefensible Space: The Architecture of the National Insecurity State*. New York: Routledge, vii–xvii.